

Dr. Şule Albayrak: Dini gruplar hakikatin tek temsilcisi olma anlayışını terk etmeli!

ABONE OL

Google News

Türkiye bir süreden bu yana **28 Şubat** 1997'de yaşanan darbe sürecine benzer şekilde suni gündemlere hapsedilmeye çalışılıyor. Yine "kadın" bağlamında çeşitli tuhafıklar sergileniyor. Örgütlü bazı dini grupların aktörleri tarafından yapılan açıklamalar yine bazı medya grupları ve **sosyal medya** fanatikleri tarafından toplumun dini hassasiyetlerini zedeleyecek şekilde kullanılıyor. Birilerinin de siyasi hesap peşinde koşarak bu tür iddialara gerçek muamelesi yaptığını ve buradan bir siyasi rant devşirmek istediğini de eklemek gerekir. Bu bağlamda meselenin dini boyutunun dışında kuşkusuz tarihi, siyasi, sosyal, kültürel ve hukuki boyutları da var. **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Şule Albayrak** Kriter Dergisi'nden Yusuf Özkır'a önemli açıklamalarda bulundu.

Türkiye uzun süre dini ve dindarları dışlayan Fransız tipi laiklik anlayışının ağır sonuçlarını yaşadı. Bu anlayışın sonuçları açısından bakıldığında Türkiye'de yapılmak istenen ne idi?

tip üzerinden, Fransız modeli üzerinden tartışıldı ve kamuoyu diğer din-devlet ayrımı modellerinden haberdar edilmedi. Fransız laikliği devleti dinin etkisinden korumak adına dini özgürlüklerin engellenebileceği varsayımı üzerinden işliyordu. Bu da Osmanlı'ya reddimiras ile mesafe koyan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu sivil asker bürokratik elitleri için işlevsel görüldü. İslam Osmanlı'nın en önemli bileşeniydi. Osmanlı'ya sırtını dönmek büyük oranda İslam'a ve özellikle de İslam'ın kamusal görünümüne sırtını dönmek anlamına geliyordu.

Pozitivist tek tipçi modernizm ideolojisinin hayata geçirilmesinde Fransız laikliğini işe yarar bulan Türkiye yönetici elitleri uzun yıllar alternatif olabilecek din-devlet ayrım modellerine bakmadıkları gibi Fransız laikliğinden çok daha laikçi politikalar ürettiler. Yani laikten çok laikçi kesildiler. Bunun en açık örneğini eğitim alanında görmek mümkündür. Türkiye, Osmanlı'dan tevarüs ettiği eğitimdeki ikiliği ortadan kaldırmak maksadıyla 1924'te Tevhid-i Tedrisat yasasını kabul etti ve bu yasayla medreseleri Maarif Vekaleti'ne devretti. Ancak medreseler hemen kapatıldı. Aynı yasa din hizmetlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla [imam hatip](#) okullarının ve Darülfünun'da bir ilahiyat fakültesinin kurulmasını da hükme bağlamıştı. Yasa gereği imam hatip okulları açıldı ve Darülfünun'da bir [ilahiyat fakültesi](#) kuruldu. Ancak imam hatip liselerinin tümü çeşitli gerekçelerle 1930'a kadar kapatılırken ilahiyat fakültesi de 1933'te kapatıldı. Bundan sonra ülke genelinde din eğitimi imkanının yeniden ortaya çıkabilmesi için 1940'ların sonunu beklemek gerekti. Laikliğin anavatanı Fransa'da ise bambaşka bir durum vardı. Fransız devleti, devlet okullarının yanı sıra Katolik Kilisesine bağlı olarak faaliyet gösteren kilise okullarını tanımıştı. Dahası bu okulları finanse ediyordu. Halen Fransa'da öğrencilerin yaklaşık yüzde 15-20'lik bir kısmı kilise okullarına giderken bu okulların giderlerinin önemli bir kısmı devlet tarafından karşılanıyor. Yani Fransa'da devlet kilise okullarına finansal destek sağlamayı laikliğe aykırı görmüyor.

28 ŞUBAT OLMASAYADI ENERJİ VE İNSAN GÜCÜMÜZ HEBA EDİLMEMİŞ OLABİLİRDİ

Türkiye'de tek tip bir modernliğin tek tip bir laiklik anlayışı ve uygulamasıyla yakalanabileceğini düşünen yönetici elitler uzun yıllar otoriter bir laiklik ideolojisini toplumun ve siyasetin merkezine koydular ve uyguladıkları sistemli ayrımcılıkları bununla meşrulaştırmaya giriştiler. Örneğin çok net hatırladığım sıkça geçen bir [28 Şubat](#) diyalogudur: "Başörtüsü yasaklarına destek veren dönemin akademisyenleri, siyasetçileri veya askerleri, laikliğin otoriter olması gerektiğine yönelik öyle sıkı bir imana sahiptiler ki yasaklar karşısında 'Napalım laiklik böyle bir şey ve Türkiye laik bir ülke!' derlerdi. Oysa kafalarını gömdükleri kumdan çıkarıp dünya örneklerine biraz bakmış olsalardı bunca zaman, enerji ve insan gücümüz heba edilmemiş olabilirdi."

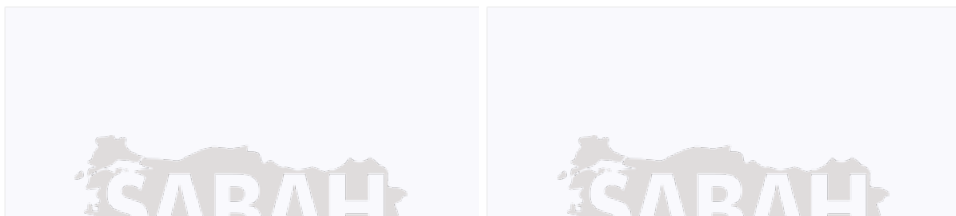

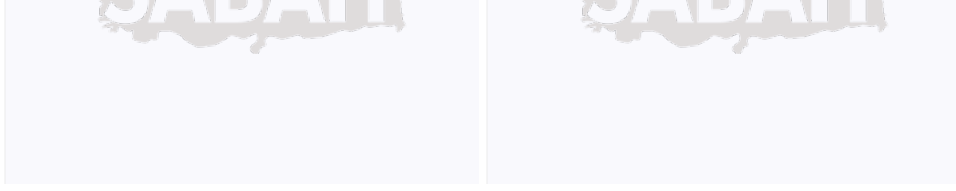
Din-devlet ilişkilerine dair yapılacak karşılaştırmalı analizler kavramları doğru şekilde anlamaya ve içerideki sorunlarımızı daha doğru yöntemlerle çözmeye yardımcı olabilirdi. Oysa Cumhuriyet'in

kuruluşu sırasındaki olağanüstü süreçlerin geride bırakıldığı dönemlerde bile buna ihtiyaç duyulmadı. Çünkü laiklik konusunun devamlı gündemde ve sıcak tutulması hegemonik sınıfların iktidarının devamı için oldukça işlevsel görülüyordu. Halbuki alternatif bir devlet sekülerizmi modeli ortaya koyan Amerikan tecrübesinin de bize söyleyebileceği şeyler olabilirdi. Zira halkı son derece dindar olan ABD bir yandan dini özgürlükleri korurken diğer yandan din ve devlet arasında bir ayırım duvarı koymanın özgün bir modeli ortaya konulmuştu. Ancak bu model Türkiye yönetici elitleri, aydın ve akademisyenleri arasında hiç akis bulmadı. Doktora çalışmam sırasında en çok şaşırdığım noktalardan biri tam da buydu. Laiklikle ilgili onlarca yıllık tartışma, baskı, uygulama ve mücadelelere rağmen dünyada ne olup bittiği pek de merak konusu olmamıştı. Oluşan literatüre baktığımızda çoğu bilimsel ve sosyolojik yaklaşımdan uzak, ideolojik temelli çalışmalardı ve ülkedeki iç tartışmalara gömüldüğü için dünyada ne olup bittiğini göstermekten ve sorunlarımıza dair bir teklif sunmaktan uzaktı.

KATI LAİKLİK UYGULAMALARI HALKLA DEVLET ARASINDAKİ MAKASI AÇTI

Devlete hakim olan bu militan laiklik yaklaşımına karşı dindar ve muhafazakar kesimlerin tavrı genelde nasıldı?

Türkiye Cumhuriyeti yönetici elitleri dindar bir halka ve dini çoğulculuğa sahip olması bakımından Türkiye ile daha çok benzeşen Amerikan sekülerizmini tercih etmek yerine tek tipçi pozitivist bir moderniteyi, yukarıdan aşağıya halk kitlelerine dayatan köktenci bir laiklik anlayışını benimsedi. Bu yaklaşım Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yeni yönetimin kendini tanımlaması, imparatorluk geçmişinden farkını ortaya koyması ve kopuşu sağlaması açısından işlevsel görülmüştü. Bununla birlikte ezanın Türkçeleştirilmesi, dini grupların bertaraf edilmesi, giyim kuşamda zorba politikaların uygulanması ve dine dair tüm sembollerin arkaik ve irtica olarak vasıflandırılması gibi politikalar sebebiyle geniş toplum kesimlerince kabul görmediği gibi halkın devletle arasındaki makasın açılmasına yol açtı. Fakat bu tepki dindar halkta bir devlet karşıtlığına evrilmedi. Toplumdaki genel kanaat devletin bir vesayet altında olduğu ve bir gün o vesayet kalktığında dini özgürlüklerin kazanılacağı yönündeydi. Bu anlayış sebebiyle Türkiye'de dindarlara en çok baskı olduğu dönemlerde bile şiddet kullanan bir toplumsal hareket ortaya çıkmadı. Dindarların şiddet kullandığına dair haberlerde yer verilen eylemler ise sonradan ortaya çıktığı üzere büyük oranda derin devletin faaliyetleriydi.

CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN DEVLETLE HALKI BARIŞTIRDI

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde AK Parti'nin Türkiye'yi yönetmeye başlamasından sonra geçmişe kıyasla devletin dindarlara bakışında nelerin değiştiğini söyleyebiliriz?

Kanaatimce [Recep Tayyip Erdoğan](#)'ın en büyük başarılarından biri devlet-millet arasında on yıllardır oluşmuş olan makası kapatmasıdır. Halkı sadece oy zamanı "adam yerine konacak" kalabalıklar olarak gören anlayışın aksine onlara, haklara sahip eşit vatandaşlar olduklarını hatırlatan Erdoğan sadece yürürlüğe koyduğu politikalarıyla değil aynı zamanda beden dili, konuşma tarzı ve davranış biçimiyle de kendini halkın üzerinde değil yanında konumlandırdı. Onlarla dertleşti, ağladı, şarkı söyledi, yeri geldiğinde öfkeleni. Bu ilişkinin doğallığının en basit ve net göstergesini sokaktaki vatandaşın Erdoğan ile ilgili sohbetinde görmek mümkündür. Çoğu zaman vatandaş –Türk siyasetindeki liderlerde hiç görülmediği kadar– [Cumhurbaşkanı](#)'ndan söz ederken evin bireyinden söz eder gibi sadece "Tayyip" demeyi yeterli bulur. Bu duygudaşlık Tayyip Erdoğan üzerinden halkın devletle barışmasını da sağlamıştır. Bunun en net sonucunu [15 Temmuz](#) darbe girişimine gösterilen

toplumsal reaksiyonda görmek mümkündür.

ERDOĞAN DEVLET İLE MİLLET ARASINDAKİ KUTUPLAŞMAYI GİDERDİ

Erdoğan döneminde otoriter laiklik anlayışından demokratik laikliğe geçilirken yukarıdan aşağıya değil aşağıdan yukarıya bir değişim dinamiğine yol açıldı. Ayrıca tekçi-Batıcı bir otoriter modernlik anlayışından farklı olarak tarihi ve sosyokültürel tecrübeleri hesaba katan alternatif modernlik yaklaşımlarına açık çoğulcu bir sosyopolitik ortam sağlandı. Böylece uzun zamandır var olan devlet-millet değerleri arasındaki kutuplaşma giderilebildi ve küçük bir mutlu azınlığın devletindense tüm toplumu kucaklayan bir devlet telakkisi geliştirilebildi.

İşte 15 Temmuz gecesinde darbeye karşı çıkan kitleler böyle bir zihinsel dönüşüm sonucunda ilk andan itibaren savunmaya geçmeyi ahlaki bir görev olarak üstlendiler. Hatırlayın, darbe girişimi

sonrası uzunca bir süre devam eden demokrasi nöbetleri sırasında vatandaşlar birbirlerine "Gece bebeğe kalkar gibi devlet iyi mi diye uyanıp bakıyoruz" ya da "Nereye gidiyorsun diye sorana devlete sahip çıkmaya gidiyoruz de" gibi biraz mizah içeren söylemlerde bulunuyorlardı. İşte tüm bunlar devlet-millet ilişkisindeki problemlerin aşılması yönünde önemli mesafeler alındığını göstermesi bakımından önemlidir.

OSMANLI İNİSİYATİFİ ELİNDE TUTMAK İSTEDİ

Örgütlü dini grupların bu dönemde devlet kurumları ile daha yakın ilişkide olduğu görülüyor. Hatta bazı örneklerde görüldüğü gibi sahip oldukları sosyal otorite ile devletin işleyişine ve siyasal alana etki çabası da var. Bu ilişkinin düzeyi ne şekilde ve hangi sınırlarda olmalı? Osmanlı devletinde durum nasıldı?

Dindar bireyler ve dini gruplar uzun yıllar takibata uğrayarak yasak ve baskılarla kamusal alandan sistemli bir şekilde uzak tutuldular. Şehirleşme, liberal ekonomiye geçiş, küreselleşme süreçleriyle ekonomik, kültürel ve sosyal sermayelerini artıran dindar kitle ve gruplar ise siyasete etki etmeye başladılar. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki dindarların sistemli şekilde dışlanmasına rağmen dini grupların barındırdığı oy imkanları solcu parti ve siyasetçilerin bile ağzını sulandırmıştır ve seçim dönemlerinde siyasiler ve dini grup liderleri arasında bazı pazarlıklar olmuştur. Ancak dindar kitlelerin orta sınıflaşması, merkeze taşınması ve siyasete dahil oluş süreçleri 28 Şubat darbe süreciyle engellenmeye çalışılmıştır ve bunda belli bir oranda başarılı olunduğu söylenebilir. Özellikle dindar orta sınıflar açısından önemli olan imam hatip liselerinin halen toparlanamamış olması darbenin maksadına ulaşması açısından kendi hanesine yazılabilir.

DİNİ GRUPLAR SERBESTİYET ORTAMINDAN İSTİFADE ETTİ

[AK Parti](#) dönemine gelindiğinde dindar orta sınıfların kamusal alana girişlerindeki engeller kaldırıldı ve seküler toplum kesimlerine açık olan alanlar artık dindarlara da açıldı. Kendisi ya da eşi başörtülü olduğu, namaz kıldığı ya da içki içmediği için yüzlerine kapıların kapatıldığı insanlar ilk kez bürokraside eğitimden hukuk alanına kadar var olabilecekleri bir serbestiyet imkanını elde ettiler. Dini gruplar da bu serbestiyet ortamından istifade etti.

Şimdiye kadar kapalı devre, grup içi iletişimin yoğun olduğu ve kamusal alanda büyük sınırlılıklarla karşı karşıya olan dini grupların serbestçe hareket edebildiği alanlar oluştu. Ancak devlet tarafından tanınmamaları sebebiyle dini grupların faaliyetlerinin denetlenmesi konusundaki boşluğun daha da derinleşmesi kaçınılmaz hale geldi. Bugün dini gruplara yönelik tartıştığımız birçok konunun temelinde kanaatimce Cumhuriyet'in kuruluşunu takiben yok sayılan dini gruplarla ilişkilerin yapılandırılmayışı ve tanımlanmayışı yatıyor.

Sorunuzun devletle ilişkilerin nasıl olması gerektiğine yönelik ikinci kısmına geldiğimizdeyse öncelikle şunu söylemek isterim. Osmanlı mirasını reddederken toplumsal sorunların tanımlanması ve çözümüyle ilgili belleğimizin de silindiğini görüyoruz. Bu sebeple 15 Temmuz darbe girişimini tarihteki ilk "Mehdici" darbe girişimi olarak değerlendiriyor ve sanki dini gruplarla ilk kez

karşılaşıyormuşuz gibi devletin ilişkisinin nasıl olması gerektiğine yönelik sıfırdan yorumlar geliştirmeye çalışıyoruz. Oysa öyle sanıyorum ki tarihiyle aşılınmış bir toplum olabilseydik ne karşılaştığımız hadisenin tarihte bir ilk olduğunu düşünecek ne de dini gruplarla ilişki yönetiminde sıfırdan yola çıkmamız gerektiğini sanacaktık.

Osmanlı tecrübesine baktığımızda dini grupların sağladıkları sosyal, askeri, dini ve kültürel faydaları sebebiyle devlet tarafından desteklendikleri görülüyor. Dini gruplar yaygın eğitim, askerlik, sosyal ve dini hizmetler gibi birçok alanda faaliyet göstermekteydi ve devlet bunlarla çatışmaya girmek yerine istifade etmenin yollarını aramıştı. Ancak burada esas olarak devlet inisiyatifi her zaman elinde tutmak istemiş, düzeni tehdit ettiğini düşündüğü dini grubun üzerine gitmişti. Dolayısıyla Şeyh Bedreddin hadisesinden Molla Kabız'a –ki Ahmet Yaşar Ocak bunları detaylı şekilde incelemiştir– Kadı- zadeliler hareketinden Bektaşiliğin kaldırılışına ve Kuleli Hadisesi'ne kadar birçok olayda benzer durumları görmek mümkündür.

DİNİ GRUPLAR YASAL ZEMİNE OTURTULMALI

Yani bir şekilde mevcut tabloda bazı ehl-i tariklerin aslında ehl-i tarik olma durumlarından uzaklaştığına dair yorum yapılabilir mi?

Tarihi tecrübe bunu göstermektedir. Öyle ki İbn Haldun Mukaddime adlı eserinde dini liderlerin etrafına topladıklarıyla nasıl da Mehdici harekete dönüşerek siyasi otoriteyi devirmeye çalıştıklarını asabiyet teorisiyle bağlantılı olarak uzun uzun anlatır. Az önce örneklerini verdiğim üzere bizim tarihimizde de böyle hadiselerle karşılaşmak mümkündür.

Ancak bu hadiselerin inkar edilemez varlıkları bugün [FETÖ](#) sebebiyle yaşadığımız hadiseler ve geleceğe yönelik endişelerimiz dini grupların yasaklanmasının bir gerekçesi olamayacağı gibi çözüm de olmayacaktır. Zira her şeyden evvel dini gruplar sosyokültürel oluşumlardır ve yasaklamak

sosyolojik körlük anlamına gelir. Ayrıca tarikatlar ve dini gruplar Anadolu İslam kumaşını dokumuş olan önemli oluşumlardır. "Öyleyse bugün konuştuğumuz sorunların üstesinden nasıl geleceğiz?" Öncelikle tarihi tecrübemizi anladıktan sonra bugünkü durumun tespitine ek olarak dünyada oluşturulan modelleri de değerlendirerek bir yol alabileceğimiz kanaatindeyim.

OSMANLI DÖNEMİNDE TARİKATLAR SOSYAL BİRÇOK İŞLEVİ YERİNE GETİRİYORDU

Osmanlı döneminde tarikat ve tekkeler sosyal alanda birçok işlevi yerine getiriyordu. Ancak bugün bunların bir kısmı ulus devletleşme süreciyle sona erdi. Örneğin askerlik tekkelerin işlevi olmaktan tümüyle çıktığı gibi eğitim ve sosyal refah gibi alanlarda devlet büyük oranda toplumsal ihtiyacı karşılar hale geldi. Diyanet İşleri Başkanlığı da din hizmetlerinde söz sahibi oldu. Ancak sosyal barış, manevi danışma, muhtaçlara yardım ve dini irşad konularında bu grupların hizmetleri değerli olmaya devam etmektedir. Fakat halihazırda Türkiye'deki dini gruplar bu işlevlerin dışında da faaliyetler içerisindedir (kurumlara nüfuz etme, büyük finansal kaynak gerektiren işlerin içinde olma, din dilini belirleme gibi) ve bu konudaki yasal boşluklar dolayısıyla denetime tabi tutulmamaktadırlar. Dolayısıyla laiklik adı altında kayıt dışı hale getirilen bir sosyal gerçeklik bugün yalnız laik devlet ve seküler kesimlerin değil dindar halk kitleleri için de önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun çözümü ise demokratik laikliğin öne çıktığı günümüzde özgürlük-güvenlik dengesini en uygun şekilde kuracak formülü aramak olmalıdır. Burada Diyanet İşleri Başkanlığının kontrol mekanizması ve halkı bilgilendirici bir hakem kurum olarak varlığı önemlidir. Osmanlı döneminde ve hatta Cumhuriyet'in ilk yıllarında da kurumsal denetlemeye önem verilmiştir. Örneğin tekkelerin sistemli şekilde denetimi 19. yüzyılda geliştirilmiştir. Daha önce çeşitli uygulamalar olmakla birlikte özellikle 1866'da kurulan Meclis-i Meşayih ile tekkelerin denetimi sağlanmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra ise 1924'te tarikatlar Diyanet İşleri Başkanlığına bağlanmış, şeyhler müftülüklerce atanmıştır.

DİNİ GRUPLARIN MALİ VE FİNANSAL OLARAK DENETLENMESİ GEREKİYOR

Dini grupların özgürlüklerini korurken tüm bireylerin hukukunu korumak zorunda olan devlet bir dini grup lehine karar alamayacağı gibi bir grubun diğer gruplar ve bireyler üzerinde tahakküm kurmasını engelleyici mekanizmalar da oluşturmalıdır. Bu minvalde dini grupların mali ve finansal denetimleri mutlaka yapılmalı, faaliyetleri şeffaf olarak kamuoyu nezdinde takip edilebilir olmalıdır. Bu denetimler çerçevesinde sosyal refah ve fayda temelinde dini gruplara verilecek destek yasal zemine oturtulmalıdır. Örneğin Fransa'da devlet dini temelli kültürel oluşumlara destek kanallarını kapamaz, ibadethanelerin inşasına direkt katılmazken vergi veya kiralama konularında kolaylaştırıcıdır. ABD'de ise George W. Bush döneminden itibaren Amerikan devleti toplumun dezavantajlı kesimlerine daha kolay ulaşma imkanı olduğu gerekçesiyle inanç temelli oluşumlara mali destek sağlamakta ve Trump döneminde de bu destek sürdürülmektedir. Bu uygulama her ne

kadar dindevlet ayrımını ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirilmişse de Amerikan Yüksek Mahkemesi uygulamayı Anayasa'sına uygun görmüştür.

TÜRKİYE MODERN DÜNYADA MÜSLÜMAN OLARAK VAR OLMANIN ÖNEMLİ BİR ÖRNEĞİ

Örgütlü yapıların kendi sınırlarını aşarak siyasal alana doğrudan müdahale etmesi veya ortaya koydukları söylem, iş ve icraatlar ile diğer siyasi güç merkezlerinin algı operasyonu yapmasına zemin hazırlayacak tavırlarda bulunmasını nasıl değerlendirmek lazım? Mesela son dönemlerde 28 Şubat sürecinde darbeye zemin hazırlaması için kullanılan türden "kadın, evlilik yaşı, cinsellik, kadın-erkek ilişkileri" gibi konular hayatın olağan akışına aykırı marjinal boyutlarıyla gündeme getiriliyor. Soruyu şu şekilde detaylandırabiliriz. Bazı kesimler tarafından dindar ve muhafazakar çevreler FETÖ ile DEAŞ denklemine sıkıştırılmaya çalışılıyor. Bu sürece nasıl bakıyorsunuz?

Bugün 90'lı yıllara göre çok daha çeşitlenmiş, farklılaşmış sosyal sınıflarla ve gruplarla karşı karşıyayız. Dini alanda da çok hızlı bir dönüşüm seyri içindeyiz. Çok farklı dini görüşler, dini gruplar – radikalenden mealcisine kadar– Türkiye'de varlık gösterebiliyor. 2000'lerde İtalyan araştırmacı Introvigne "dini pazar" teorisi çerçevesinde Türkiye'deki dini alanın diğer İslam ülkelerinden temel farkını şöyle görmüştü: "Türkiye'de aşırı liberal ve aşırı radikal dini gruplar oldukça azdır ve toplumun çok büyük kısmı bu aşırı uçlardan uzakta ve merkezde konumlanır." Ancak son yıllardaki hızlı değişimler aşırı uçlara dair görüşleri daha yaygın şekilde gündemimize getirmektedir. Kuşaklar arasındaki farkın hızla arttığı bir dönemde yirmi yıl öncesinin gerçeklerinden habersiz olan gençlerimiz [sosyal medya](#) ve iletişim ağlarını ustalıkla kullanan aşırı hareketler karşısında savunmasız durumdadır. Ayrıca çevremizdeki savaşlar ve bunun Türkiye'ye kesilmek istenen faturasıyla ülke içindeki birtakım organize hareketler toplumun dini hassasiyetleri temelinde çatışma ortamı oluşturmaya çalışmaktadır.

KENDİ CEMAATLERİNE KONUŞMALAR YAPAN DİNİ LİDERLER GÜNDEME OTURMAYI BAŞARDI

Konunun ülkemizdeki dini gruplarla ilgili boyutuna gelindiğindeyse şunlar söylenebilir: Eş zamanlı olarak Türkiye'yi ve dünyayı kasıp kavuran dijital devrim diğer ideoloji ve görüşlere imkan sunduğu gibi dini grupların sosyal medya gibi sanal alandaki serbest dolaşımına da imkan tanıdı. Arap dünyasındaki ayaklanmalar ve devrim-darbe süreçlerinin hayata geçirilmesinde etkin olan sosyal medya Türkiye'de Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'nin tezahüründe, DEAŞ ve PKK gibi terör örgütlerinin insan devşirmesinde önemli kanallar olarak kullanıldı. Sosyal medyanın imkanını keşfeden ideoloji ve gruplar gibi dini gruplar da bu mecraların kullanıcıları haline geldiler. Böylece on beş-yirmi yıl öncesine kadar karşılaşma ihtimali olmayan insanlar yüz yüze gelirken; kim olduğunu bile bilemeyeceğimiz insanların en mahrem konuşmalarını dinlememiz mümkün hale geldi. Böylece "kedicik"lerden mealcilere, sefililerden ehl-i sünnetçilere, hadis inkarcılarından "İslam'ın kızı" söylemlerine varıncaya kadar daha önceden sadece kendi cemaatlerinin malumu olacak konuşmalar yapan dini liderler toplumun genelinin gündemine oturmayı başardılar ve taraftarkarşıtlık çerçevesinde sosyal medyada slogan savaşlarına giriştiler

KENDİLERİNDEN OLMAYANLARI DIŞLIYORLAR

Dolayısıyla Türkiye'de toplumun DEAŞ ve FETÖ ikilemine sıkıştırılmasını isteyenler olmakla birlikte bu ve benzeri mebzul miktardaki hoca veya dini liderin söylemlerinin ve İslam adı altında mutlaklaştırdıkları dışlayıcı görüşlerinin bu çabalara (bilerek ya da bilmeyerek) yardımcı oldukları gözlenebilir. Zira kullandıkları dışlayıcı din dili ile kendi dini yorumlarını zaman-mekan üstü görüş mutlaklaştırırken diğer dini görüşleri hakikat dışı ilan etmekte ve dini inkar ile eşleştirmektedirler.

Oysa bana göre Türkiye'nin gerçeği ve dünyaya anlattığı hikaye bundan çok daha başkadır. 28 Şubat sonrasında ortaya konan başarılar öncelikle tek tip pozitivist modernizme karşı açık bir meydan okuma idi ve Türkiye tecrübesi modern dünyada Müslüman olarak var olmanın önemli bir örneğini ortaya koymayı başardı. Halkı türbanlı ve başı açık, seküler ve dindar olarak ayırıştırmanın önüne geçen ve değerleriyle modern dünyada var olunabileceğini gösteren önemli bir örnektir bu.

ERDOĞAN BEDELLER ÖDEYEREK TÜRKİYE'Yİ BUGÜNKÜ ÖZGÜRLÜK ORTAMINA ULAŞTIRDI

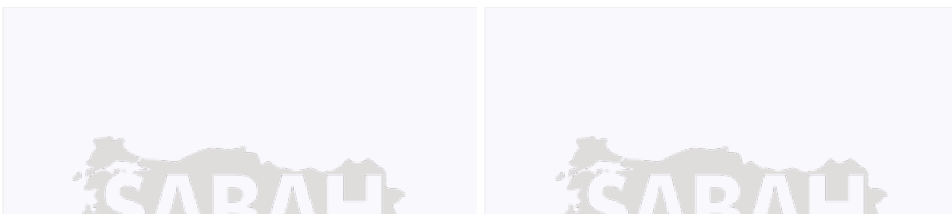
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Dünya Kadınlar Günü'nde bu suni gündemle ilgili yaptığı açıklamada "İslam'da yenilenme" konusuna değinerek tabiri caizse operasyon kokan bu yaklaşımlara malzeme sunanların kendine çeki düzen vermesini istedi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu açıklamasını ve sonrasındaki süreci nasıl yorumluyorsunuz?

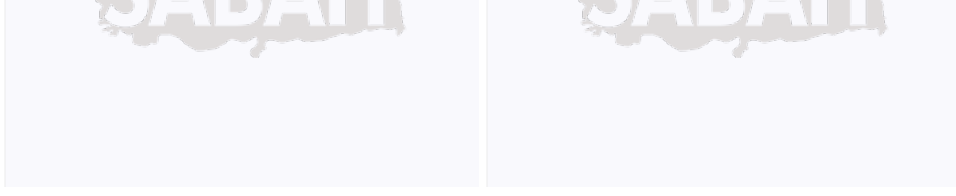

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı imam hatip mezunu olduğu için dışlanmış, çocukları imam hatipli ve başörtülü oldukları için Türkiye'de eğitim imkanı bulamamış, halk tarafından seçilip başbakan olduğu dönemde de eşinin başörtüsü sebebiyle devlet kurumlarınca baskıya uğramış hatta bir sanatçıyı ziyaret için gittiği GATA'dan eşinin başörtüsü sebebiyle geri çevrilmiş bir lider. Ayrıca Türkiye'deki dini hayata dair yapılan tüm yasak ve baskıları adım adım kaldırmak için mücadele eden ve hapis yatan biri. Şimdi ben merak ediyorum. 8 Mart [Dünya Kadınlar Günü](#) vesilesiyle yaptığı konuşmasında "Ezmanın tagayyürüyle ahkâmın tagayyürü inkar olunamaz" Mecelle hükmünü hatırlattığında –ki birazcık dini ilimler tahsil eden herkesin malumu olan içtihat, İslami fıkıh kaynaklarından biridir– rahatsızlık duyan ve Erdoğan'ın Müslümanlığını bile sorgulayacak kadar haddini aşan dini kimlikleriyle öne çıkan kimseler acaba Sayın Cumhurbaşkanı yukarıda sözünü ettiğim bedelleri öderken neredeydiler? Şu an yaşadıkları özgürlük ortamını kendisine borçlu oldukları bir siyasetçinin inancını sorgulamaya kalkmış olmaları Türkiye'de son yıllardaki tehlikeli dönüşümü işaret etmesi bakımından önemlidir. Hoşlanmadığı ya da grubunun görüşüne ters gelen bir dini yorumu içeriğini tartışmaksızın din dışı ilan eden yaklaşım yeni fay hatlarını beraberinde getirmektedir.

ERDOĞAN'IN KADINLAR İLE İLGİLİ UYARILARI ÇOK ÖNEMLİ

Öte yandan Sayın Cumhurbaşkanı'nın 8 Mart vesilesiyle özellikle kadın meselesindeki uyarılarının önemli olduğunu düşünüyorum. Ne yazık ki dini grupların önemli bir kısmı bu konuda yeterli öz eleştiri yapmıyorlar ve mesele kadına geldiğinde en katı yorumları esas almayı İslami yaklaşım sanıyorlar. Oysa kendi anladıkları Müslüman kadın sadece kendi yorumları olmakla birlikte çokça referans verdikleri gelenek, anlattıkları kadın profilinin çok dışında örneklerle dolu. Ayrıca kullandıkları din dili kendi dini grupları içinde takdir topluyor olsa da yeni medya kanallarıyla toplumun geneline yayılan bu görüşler dindar kitleler tarafından da endişe verici bulunuyor.

Dijital devrim, yapay zeka, mültecilik, çevre sorunları gibi dünyayı yakıp kavuran sorunlar üzerinde kafa yormak dururken sosyal medya üzerinden "Kadın dövülür mü dövülmez mi?" tartışmasına sıkıştırılmış bir dini yaklaşımdan hiçbir medeniyet iddiasının çıkamayacağı açıktır. Gerçi sürekli kadına –özellikle de Müslüman kadına– haddini bildirme üzerinden İslam'ı kanıtlama yarışına giren medya vaizlerinin yapay zeka, çevre ve mültecilik konularında olmayan bilgilerini konuşmalarını mümkün de değildir.

DİNİ GRUPLAR KENDİLERİNİ HAKİKATİN TEK TEMSİLCİSİ GÖRMEKTEN VAZGEÇMELİ

Yeniden laik-antilaik tartışması sahneye konularak 2019 seçimleri öncesi toplumsal bir karışıklık ortamı mı oluşturulmak isteniyor? Örgütlü dini yapılar harekete mi geçirilmeye çalışılıyor. 2019 seçimlerine doğru giderken bu bağlamdaki tartışmaların güncellenmesini hangi saiklerle açıklamak gerekiyor?

Türkiye küresel aktörler için uzun yıllardır vazgeçilmez bir eylem alanıydı. Kontrol edilebilirlik için askeri vesayet önemli görülüyordu ve Türkiye'de bu model uzun yıllar uygulandı. Bunlar Batı merkezli modernleşme kuramcılarının çalışmalarından ilham alan politikalarıydı. Ancak Erdoğan ile birlikte askeri vesayet kaldırılmasının başarılmasından sonra başka vesayetlerin olduğu gerçeğiyle yüz yüze geldik. Son olarak FETÖ ile bir dini grubun da küresel vesayet aracı olarak kullanılabileceğine hep birlikte şahitlik etmiş olduk. Bu vesayeti de bertaraf etmemiz önemli bir başarı olmakla birlikte yeni mücadelelere hazır olmayı beraberinde getirmeli. İçinden geçtiğimiz küresel süreçlerin ülke içindeki süreçlerle karşılaşmasıyla ortaya çıkan olgular güçlü ve işleyen bir devlet mekanizmasının varlığını zorunlu hale getiriyor. Dışarıdan ya da içeriden yapılması muhtemel operasyonlara görev ve işlevleri tanımlanmış işleyen kurumlar ve güçlü devlet olduğu takdirde geçit verilmez.

Türkiye'de dini gruplarla ilgili meselede ise gerek devlet gerek sivil toplum ve gerekse dini lider ve grupların üzerine düşen vazifeleri es geçemeyiz. Öncelikle devlet dini grupların özgürlüklerini korurken ticari faaliyetleri, finans hareketleri ve dini alan dışına taşan aktivitelerini denetleyeceği mekanizmaları en kısa sürede oluşturmalıdır. Diyanetin hangi ölçüde bu mekanizmanın içine dahil edileceği müzakere edilmelidir.

İSLAM ADINA KULLANDIKLARI AYRIŞTIRICI DİLİN OLUMSUZ ETKİLERİ OLUYOR

İkinci olarak sivil toplum da dini grupların faaliyetlerini takip etmeli ve gerekli uyarıları yapabilmelidir. Dini gruplar ve liderleri ise kendilerini Katolik ruhban sınıfı gibi dini alanda söz söylemeye tek yetkili olan hakikatin temsilcileri olarak görmekten vazgeçmelidir. İslam adına kullandıkları ayrıştırıcı din dilinin yeni iletişim olanaklarıyla ülke ve hatta dünya sathına yayıldığında ortaya çıkartabileceği olumsuz sonuçların farkına varmalıdırlar.

Özellikle medya vaizleri sosyal medyayı bir savaş alanı olarak görmekten vazgeçmeli; dini anlatımı, hikmet, güzel öğüt ve temsil boyutlarını dışarıda bırakarak sadece cedele indirgemekten acilen vazgeçmelidirler. Zira Kur'an-ı Kerim'de (Nahl 16:125) "Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütü çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et" şeklindeki ayet açık biçimde kullanılacak din dilinin nasıl olması gerektiğini işaret etmiştir. Ancak günümüzde bir kısım dini grup temsilcilerinin bunlardan sadece cedeli, onu da sosyal medyanın sınırlılığı içinde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Oysa medya vaizlerinin de iyi bilmesi gerektiği gibi İslam geleneğinde yapılacak tartışmaların bile bir usulü, yöntemi vardır. "İlmü'l edeb ve'l münazara" tam da bu tartışma usullerini ortaya koymak için geliştirilmiş bir ilimdir. Öte yandan Gazali, İhya-i Ulumiddin adlı eserinde uzun uzun din bilginlerinin kamusal tartışmalardan kaçınması gerektiğinden bahseder. Oysa bugün kendini geleneğin temsilcisi gören ve Gazali'yi dilinden düşürmeyen birtakım dini liderler hem ayeti hem de üzerine dayandıklarını iddia ettikleri geleneği esas almazken modern teknolojinin sunduğu imkanları sonuna kadar kullanmakta örneğin sosyal medyanın nimetlerinden bolca faydalanmakta beis görmemekteler. Bize de buradan "Edeb yahu!" demek düşer.

ŞULE ALBAYRAK KİMDİR?

İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve [Marmara Üniversitesi](#) İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. "Hristiyan Fundamentalizmi" başlıklı teziyle master, "ABD'de Din-Devlet İlişkileri: Sosyolojik Bir Analiz" başlıklı teziyle doktora derecelerini aldı. Halen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Albayrak, aynı zamanda Kadem Kadın Araştırmaları dergisi editörüdür. Albayrak'ın ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanan akademik çalışmalarının dışında çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları bulunmaktadır.

